

# TANINMIŞ TƏNQİDÇİ, VƏTƏN SEVDALI ALİM

Həyatda elə insanlar var ki, onlar zəngin, mənalı ömür yolu keçdiklərinə görə diqqəti cəlb edirlər, yüzlərin, minlərin içindən seçilir, hörmət, izzət sahibi olurlar. Onlar özlərinin xeyirxah əməlləri, işıqlı təfəkkürləri, ləyaqətli həyat tərzilə yadda qalır, sevilir, illərlə, qərinələrlə yaşayırlar. Belə insanlardan biri də tanınmış tənqidçi, ədəbiyyatşünas-alim Qurban Bayramovdur. Yəqin ki, ədəbiyyat aləmində, filoloji fikir sahəsində elə adam tapılmaz ki, tənqidçi, ədəbiyyatşünas “Qurban Bayramov” imzasını tanımamış olsun. Zamanın ruhu ilə səsleşən elmi məqalələri, irihəcmli əsərləri hər kəsə yaxşı tanışdır. Onun əsərlərində qaldırılan problemlər özünün aktuallığı, elmi dəyəri ilə yadda qalır. Bu əsərlər ciddi araşdırmalar zamanı elmi mənbələrə əsaslanması və ümumiləşdirmə söyləri ilə daha mükəmməldir.

Qurban Fərman oğlu Bayramov 1946-cı il mayın 30-da Qarabağın dilbər guşələrindən olan Ağdam rayonunun Əliməddəli kəndində anadan olmuşdur. 1963-cü ildə orta məktəbi, 1967-ci ildə isə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun (indiki N.Tusi adına ADPU-nun) filologiya fakültəsini bitirmişdir. 1970-1974-cü illərdə aspirantura təhsili almışdır. 1972-ci ildən AMEA-nın Ədəbiyyat İnstitutunda baş laborant, elmi işçi, baş elmi işçi vəzifələrində işləmişdir. Hazırda həmin institutda aparıcı elmi işçi vəzifəsində çalışır. Bu, Qurban müəllimin təhsili və əmək fəaliyyətinin müəyyən zamanlarla müşayiət olunan tərcümeyihəsidir. Onun avtobiografiyasını zənginləşdirən, ədəbi şəxsiyyətinə dolğunluq, əhatəlilik gətirən çoxlu sayda kitabları, tədqiqat əsərləri, ədəbiyyatşünaslığın, ədəbi tənqidin problemlərini çözen, saf-çürük edən yüzlərlə məqalələri alimnin böyük təfəkkürə malik olmasının göstəricisidir.

Qurban Bayramovu hələ gənlik illərindən Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi Səməd Vurğunun yaradıcılığı çəkmiş, ona həqiqi

mənada bağlanmış və şairin yaradıcılığı yolu elmi işinin mövzusu olmuşdur. Bununla da elmi yaradıcılığının üföqlərini genişləndirmiş, ədəbiyyatşünaslıqda mühüm əhəmiyyət kəsb edən mövzuları milli düşüncənin işığında, xəlqilik, vətənpərvərlik ruhunda işləmişdir. Ədəbi tənqidin problemlərini, çoxşaxəli mövzularını tarixilik və müasirlik, aktuallıq prizmasından araşdırması onun ədəbiyyatşünas-alim olaraq ziyalı, vətəndaş mövqeyini əks etdirir.

Ötən əsrin yetmişinci illərindən ədəbi mühitdə özünün rəyləri, tənqidi məqalələri yeni nəşrlərin yüksək peşəkarlıqla təhlili Qurban müəllimin istedadından, zəhmətsevərliyindən xəbər verirdi. Onun çoxlu sayda kitablarının, yüzlərlə elmi-publisistik məqalələrinin adlarına, onların əhatə etdiyi yaradıcılıq üföqlərinə, mövzularının çoxçeşidliyinə nəzər yetirmək kifayətdir ki, ədəbiyyatşünaslığa, ədəbi tənqidimizə böyük mənada bağlılığını, xidmətini görə biləsən. Bunların sırasında “Səməd Vurğun lirikasında müasirlik”, “Milli azadlıq hərəkatı və Əhməd Cavad poeziyası”, “Qan içində xarı bülbül”, “Dilə sevgi xalqa xidmətdir”, “Qarabağ-Şuşa ədəbi-mədəni mühit”, “Milli müstəqilliyimizin mübariz şairi—Xəlil Rza Ulutürk”, “Sözə xalqa toxuyan tədqiqatçı”... kimi məqalələrini bu gün də xatırlayıram. Qurban müəllim bütün əsərlərini böyük araşdırmaların ağır zəhmətinə qatlaşıaraq məsuliyyətlə, fədakarlıqla işləmişdir. Və hər birinin ana xəttini bu və ya digər mənada azərbaycanlılıq ideyalarının, milli-mənəvi dəyərlərimizin yeni ənənələrlə inkişafı məsələləri təşkil edir. Vətən ağrıların, Qarabağ dərdlərimizin, yurd itkilərimizin yangısı da bir çox publisistik əsərlərinin içərisindən bir odlu xətlə keçib-gedir.

Qurban Bayramov milli ruh, milli düşüncə ilə yazıb-yaradan ədəbiyyat adamıdır. O, yaradıcılıqda heç zaman tənəzzülə uğramadan, əsərlərin ədəbi-bədii siqletini sənətkarlıqla açan tənqidçidir, ədəbiyyatşünas

nasdır. Onun uzun illər “Gənclik” nəşriyyatında əlyazmalarla verdiyi ciddi, obyektiv rəylər, problemin qoyuluşu və həlli məsələlərində tövsiyəsi yaxşı əsərlərin işıq üzünə görməsi baxımından əhəmiyyətli olmuşdur.

Qurban Bayramov təvazökar, səmimi bir insandır. Biz bir-birimizə “əmioğlu” deyə müraciət edirik. Bu, bir tərəfdən hər ikimizin soyadından irəli gəlirsə, o biri tərəfdən də Qurban müəllimin səmimiyyətindən, istiqanlılığından, dostcanlı olmasından irəli gəlir. Onun qəlbi sanki xoş ətir saçan qızılqüllər bağçasıdır. Elə buna görədir ki, o, Azərbaycan təbiətinin, poeziyamızın vurğudur. Özü də müasir dövrümüzün ən dəyərlı “Vurğunşünas” alimidir. Qurban müəllimin poeziyamızın müxtəlif problemlərinə həsr etdiyi onlarca məqalələri, monoqrafiyaları öz istisini, mayasını, rəngarəngliyini bu gözəllikdən alır. Ölkəmizin əsrarəngiz təbiətinin aşiqi olan Qurban Bayramov duzlu, məzəli söhbətləri ilə məclisləri bəzəyir, insanları məftun edir. O, harada olsa orda bir ədəbi mühitin ab-havası, ətri duyulur, xoş ovqat, müdrikanə söhbətlər dinləyicilərə rahatlıq, zənginlik bəxş edir.

Qurban Bayramov səmimi dostdur, gözəl və qayğıkeş ailə başçısıdır. Onun qəlbinə məkr və nifrət yaddır. Bu da insanın əqli və mənəvi inkişafında mühüm rol oynayır. Onun keçib getdiyi yol həmişə aydınlıq içində olub. Odur ki, işıqlı və zəngin dünyasını dostları ilə paylaşmağı çox sevir. Bu, nurlu ziyalı istedadlı insanların tərəfkeşi, təəssübkeşidir...

Qurban Bayramov özünə güvənən cəfəkeş alimlərdəndir. O, yaxşı bilir ki, çəkilən zəhmət boşuna getmir, hər zaman öz bəhrəsini verir. İstedadlı alim həyatda və sənətdə hər cür zəhmətə qatlaşan böyük düşüncə sahibidir. Bu düşüncənin təzahürü onun əsərlərində işıq zərəcikləri təmsalındadır. Ədəbiyyatşünaslıqda, ədəbi tənqidə özünün dəyəri ilə ölçülən zərəciklər kimi. Özünəgüvənliyi, təbiət gözəlliklərinin fəvqün-

də durması sənətkarın sənət dünyasının sirrinə-sehrinə bağlıdır. Onun mənəvi aləminə vaxıf olmaq, təbiətinı duymaq, elmi təfəkkürünə bələd olmaq da hər kəsə nəşib olan kamillik deyil. Tənqidçinin sənət uğurlarının, həyatsevərliyinin mahiyyətində daim arayıb-axtarmağa, öyrənməyə güclü meyil, bir fədakar yanaşma var. O, təbiətin, gözəlliyin fəvqündə duran bir insandır. İstər sənətdə, istər elmdə, istərsə də təbiətdə vahid bir aləmi tanıyır, o da gözəllikdir. O, yaxşı bilir ki, insan ağılı təbiətin gözə görünən varlığını və sirlərini dərk etməkdə qüdrətli bir silahdır. Onda eqoizm yoxdur. Amma onun fərqli bir “Eqo”su da var —eyilməz, vüqarlı, prinsipial, obyektiv, həssas və səmimi...

Qurban Bayramov sözünün, söhbətinin yerini, qədarını biləndir. O, danışanda, çıxış edəndə çox emosional, coşqun, amma mənalı və qətiyyətli danışır. Bununla da insanı özünə, sözünə inandırır. Onun dostlarına, xalis insanlara məhəbbəti də səmimi, inandırıcıdır. Bu insanı münasibətlərdə də belədir, ədəbiyyata, ədəbi tənqiddə yanaşmasında da belədir...

Onun qələmə aldığı hər bir mövzu, elmi-nəzəri problem real boyalarla öz həllini tapır. Bu, aydın məsələdir ki, hər bir insan bir şəxsiyyət olaraq həyata öz düşüncəsi prizmasından yanaşır. Buna görə də onun həyat hadisələrinə, cəmiyyətə münasibəti də fərqli və rəngarəng olur. Qurban müəllim burada da öz biliyinin, hissinin polifonizmini həmişə qoruyub saxlayır.

Qurban müəllim araşdırdığı, saf-çürük etdiyi hər bir əsərin ilk növbədə dilini, mahiyyətini dərk etməyi, onun ideyasını üzə çıxarmağı, sənətkarın yaradıcılığı kontekstində təhlil etməyi başlıca məqsədi hesab edir. Bütün bunlar alimin ayrı-ayrı əsərlərində aydın görünür.

Qurban Bayramovun tədqiqatçı-alim kimi məziyyətlərindən biri də odur ki, o, müasir ədəbi prosesi bütün mürəkkəbliyi, rəngarəngliyi ilə duyur, vax-



tında və məqamında öz münasibətini kompromissiz bildirir. İkincisi, o, hər bir yeniliyi, ədəbi meyili oxucular üçün aydınlaşdırmaq istəyir, başqa sözlə, ədəbi prosesin proqnozunu dürrüst müəyyənləşdirməyə çalışır.

Qurban müəllim heç vaxt fəxri adların, mükafatların arxasınca qaçmamışdır. Ancaq böyük istedadının, zəhmətinin bəhrəsi olan yüzlərlə əsərləri həmişə ədəbi tənqidin diqqətini çəkdiyindən müəyyən vaxtlarda dəyərləndirilmişdir. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru (1979), Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü (1985), Respublika Qarabağ Ağsaqqallar Şurasının üzvü (2001), Azərbaycan Ziyallı Hərəkatı Ali Şurasının üzvü (2003) Qurban Bayramov Azərbaycan MEA-nın, Azərbaycan Respublikası Həmkarlar Konfederasiyasının Fəxri fərmanlarına, “Tanınmış Vurğunşünas alim”, “Fədakar alim”, “Elm fədaisi” fəxri diplomlarına, “Səməd Vurğun mükafatı”na, “Avropa Nəşr Mətbu Evi”nin “Qızıl medal”ına, AMEA-nın Azad Həmkarlar İttifaqının “Fəxri fərmanı”na (2016) layiq görülmüşdür.

Ömrünün 40 ildən çoxunu ədəbi yaradıcılığa, elmə həsr edən, yaşının müdrik çağında da gənclik coşqusunu ilə yazıbdaradan əziz qələm dostumuz Qurban Bayramovu 70 yaşı münasibətilə təbrik edir, ona yeni yaradıcılıq uğurları diləyirəm.

**Akif BAYRAM,**  
Dövlət İdarəçilik  
Akademiyaşının kafedra müdiri,  
filologiya elmləri doktoru,  
professor.